

Lietuvių, anglų ir norvegų kalbų baudžiamosios teisės terminai

Violeta Janulevičienė, Sigita Rackevičienė

Anotacija. Straipsnyje analizuojama 20 lietuviškų baudžiamosios teisės terminų, nusakančių nusikalstamas veikas, ir jų atitikmenys anglų ir norvegų kalbomis. Lietuviški terminai išrinkti iš Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso. Jų atitikmenų ieškota Jungtinės Karalystės Parlamento įstatymuose, apibrėžiančiuose nusikalstamas veikas, Norvegijos Karalystės Baudžiamosios teisės įstatymuose ir teisės terminų žodynuose. Visos trys šalys, kuriose vartojami tiriami terminai, turi skirtingas teisės sistemas ir savitas terminų kūrimo tradicijas. Tyrimu siekiama atskleisti, kaip kuriami baudžiamosios teisės terminai minėtose teisės sistemose, kas, autorių nuomone, gali suteikti idėjų ir naudingos informacijos lietuvių terminijos kūrėjams, sudarant naujus ar koreguojant jau vartojamus terminus. Siekiant šio tikslo, terminai analizuojami keliais požiūriais – tiriama vientisinių ir sudėtinių terminų formalioji sandara, šaltiniai, sudedamųjų komponentų semantika ir ekspresyvumo laipsnis. Straipsnio pabaigoje pateikiami apibendrinimai, bandant išvelgti dėsningumus, būdingus tiriamųjų kalbų baudžiamosios teisės terminijai. vaizdą.

Reikšminiai žodžiai: *lyginamoji teisės terminologija, baudžiamosios teisės terminai, terminų formalioji sandara, terminų šaltiniai, terminų ekspresyvumas.*

Problemos aktualumas ir ištirtumo laipsnis

Terminija yra vienas pagrindinių teisininko darbo įrankių, nes teisės sąvokos gali būti išreiškiamos tik kalbinėmis priemonėmis. Todėl labai svarbu, kad šis įrankis būtų gerai pritaikytas darbui – tiksliai atliktų tam tikrą funkciją ir drauge būtų patogus naudoti. Kas svarbiausia, kuriant terminą, – jo tikslumas, vienareikšmiškumas ar trumpumas ir vartosenos patogumas? Kokius šaltinius pasirinkti termino sudarymui – savos kilmės leksiką ar tarptautinius žodžius? Ar būtina griežtai laikytis termino neutralumo principo? Kiekvienas termino autorius susiduria su šiais klausimais ir bando į juos rasti atsakymus.

Palyginus kelių kalbų terminus, nusakančius tapačias arba panašias sąvokas, itin išryškėja, kokios terminų kūrimo tradicijos vyrauja įvairiose šalyse ir kokiems kriterijams terminų kūrėjai atiduoda pirmenybę. Kelių kalbų lyginamieji tyrimai ne tik atskleidžia kitų kalbų terminų kūrimo ypatumus, bet ir leidžia kitu kampu pamatyti gimtosios kalbos terminiją. Todėl lyginamieji darbai gali suteikti daug svarbios informacijos lietuviškų terminų kūrėjams, padėti objektyviau įvertinti mūsų terminiją ir ją tobulinti.

Lietuvoje teisės kalba ir terminai daugiausia tirti kalbos kultūros bei lyginamuoju istoriniu požiūriu. Iki šiol atlikta labai nedaug teisės terminologijos darbų, kuriuose būtų lyginami lietuvių ir kitų kalbų teisės terminai (Janulevičienė, Liuolienė, 2006; Rackevičienė, 2008a, 2008b; Janulevičienė, Rackevičienė, 2009). Užsienio gi terminologai plačiai diskutuoja lyginamosios terminologijos klausimus, atlieka įvairių kalbų terminų lyginamuosius tyrimus, pasitelkia jų rezultatus, tiek aptardami terminų kūrimo, tiek vertimo problemas (Sandrini, 1996, 1999; Mattila, 2006; straipsniai teisės terminologijos klausimais svetainėje <TranslationDirectory.com>). Šiuo straipsniu siekiama prisidėti prie Lietuvos lyginamųjų teisės terminologijos darbų, kurie galėtų suteikti idėjų ir mūsų terminijos kūrėjams.

Straipsnio tikslas ir tyrimo objektas

Straipsniu siekiama atskleisti, kaip kuriami baudžiamosios teisės terminai, pavadinantys nusikalstamas veikas, lietuvių, anglų ir norvegų kalbomis.

Tiriami terminai skiriasi keliais požiūriais. Visų pirma, jie vartojami šalyse, turinčiose skirtingas teisės sistemas ir teisės tradicijas. Antra, tai skirtingos kilmės ir struktūros kalbų terminai, atstovaujantys trijų indoeuropiečių kalbų grupėms – baltų, vakarų germanų (anglų kalba) ir šiaurės germanų (norvegų kalba).

Straipsnyje lyginami Lietuvos, Anglijos-Velso¹ ir Norvegijos teisės sistemų terminai. Kadangi anglų kalba vartojama daugelyje teisės sistemų (Anglijos-Velso, Škotijos, Šiaurės Airijos, Airijos, JAV, Australijos, Naujosios Zelandijos ir kt.), turinčių savitą teisės kalbą, tyrimui buvo būtina pasirinkti vieną iš jų. Pasirinkta seniausioji anglosaksų teisės sistema, davusi pradžią visoms kitoms anglosaksų teisės sistemoms.

Tyrimui pasirinktos keturios nusikalstamų veikų grupės, apimančios plačiausiai žinomas veikas: (1) nusikalstamos veikos žmogiškumui ir valstybės bei visuomenės saugumui; (2) nusikalstamos veikos žmogui; (3) nusikalstamos veikos nuosavybei; (4) nusikalstamos veikos ekonomikai, finansų sistemai, valstybės tarnybai ir valdymo tvarkai. Veikas pavadinantys lietuviški terminai išrinkti iš Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (LR BK), jų atitikmenys anglų ir norvegų kalbomis imti iš nusikalstamas veikas apibrėžiančių Jungtinės Karalystės Parlamento įstatymų (UKSL), Norvegijos Karalystės Baudžiamosios teisės įstatymų (NSL, ABS) ir teisės terminų žodynų (*A Dictionary of Law* – DL, *Norsk-engelsk juridisk ordbok* – NEJO ir kitų)². Tyrimui išrinkta 20 terminų lietuvių kalba

¹ Anglija ir Velsas turi bendrą teisės sistemą, kuri skiriasi nuo kitų Jungtinės Karalystės kraštų (Škotijos ir Šiaurės Airijos) teisės sistemų.

² Naudojų šaltinių aprašai pateikiami literatūros sąrašo, o straipsnio tekste nurodomos jų santrumpos.

ir jų atitikmenų anglų ir norvegų kalbomis. Apsiribota būtent tokia tyrimo intymi, nes norėta straipsnyje pateikti detalią trijų kalbų terminų analizę, kuri įtikinamai atskleistų terminų kūrimo tendencijas tiriamose kalbose.

Tyrimo metodai ir teoriniai tyrimo principai. Straipsnyje taikomas gretinamasis lingvistinis metodas, kuriuo siekiama atskleisti tiriamų kalbų terminijos ypatybes.

Ieškant lietuvių kalbos terminų atitikmenų anglų ir norvegų kalbomis, atsižvelgiama į P. Sandrini suformuluotus lyginamosios teisės terminologijos principus (Sandrini, 1996, 1999). Jie remiasi prielaida, kad skirtingose teisės sistemose vartojamos skirtingos teisės sąvokos, todėl absoliučių atitikmenų tarp teisės terminų būti negali. Visiškai tapačias sąvokas gali nusakyti tik tarptautinės teisės dokumentų terminai, o skirtingų šalių nacionalinės teisės terminai visuomet turės daugiau ar mažiau semantinių skirtumų. Taigi straipsnio autorėms renkant lietuviškų terminų atitikmenis anglų ir norvegų kalbomis, atsižvelgiama ne į visus, o tik pagrindinius terminų semantinius požymius.

Atlikta terminų analizė remiamasi K. Gaivenio, S. Keinio bei E. Jakaitienės darbais, kuriuose plačiai aptariami terminų sudarymo principai, tipologija, šaltiniai ir ypatybės (Gaivenis, 2002; Keinys, 2005; Jakaitienė, 2009). Kiekvienas lietuviškas terminas ir jo atitikmenys anglų ir norvegų kalbomis analizuojami atskirai, siekiant atskleisti, kaip skirtingų kalbų terminų kūrėjai įvardija tapačias arba panašias sąvokas. Straipsnyje tiriamas:

- terminų formalioji sandara;
- terminų šaltiniai;
- terminų sudedamųjų komponentų semantika;
- terminų ekspresyvumas.

Tiriant terminų ekspresyvumą, aiškinamasi, ar terminas padarytas iš tiesioginės ar perkeltinės reikšmės žodžių ir ar jis sukelia vaizdines asociacijas su pamatiniu žodžiu nusakomomis sąvokomis. Aiškinantis terminų sudedamųjų komponentų reikšmes bei kilmę, naudotasi lingvistiniais sinchroniniais ir etimologiniais žodynais – *Słownik etymologiczny języka litewskiego* (SEJL), *Online Etymology Dictionary* (OED), *Bokmålsordboka* (BOB) ir kitais³. Straipsnio pabaigoje apibendrinami atlikto tyrimo rezultatai ir pateikiamos išvados.

Nusikalstamos veikos žmogiškumui ir valstybės bei visuomenės saugumui

Analizei atrinkti tokie terminai, įvardijantys nusikalstamas veikas žmogiškumui ir valstybės bei visuomenės saugumui:

genocidas – angl. *genocide*; norv. *folkemord*;

išdavystė – angl. *treason*; norv. *landssvik*;

teroro aktas – angl. *terrorism*; norv. *terrorhandling*;

orlaivio užgrobimas – angl. *hijacking*; norv. *kapring av luftfartøy eller skip*;

žmogaus pagrobimas įkaitu – angl. *hostage-taking*; norv. *gisseltaking i terrorøyemed*.

genocidas* – angl. *genocide*; norv. *folkemord

Šie terminai reiškia ištisų gyventojų grupių naikinimą rasiniais, nacionaliniais, religiniais ir kitais motyvais (LR BK, 99; DL; NSL, 101)⁴.

Lietuvių ir anglų kalbomis ši veika nusakoma tarptautiniu terminu, padarytu iš dviejų skirtingos kilmės žodžių (gr. *genos* (giminė) ir lot. *caedere* (žudyti)). Terminą sukūrė lenkų kilmės amerikiečių teisininkas R. Lemkin ir pirmą kartą jį pavartojo 1944 m. publikuotame savo darbe „Axis Rule in Occupied Europe“ („Kirvio valdžia okupuotoje Europoje“), nusakydamas nacių vykdytą žydų tautos naikinimą (OED). Nors norvegų visuotinėje kalboje yra tarptautinis žodis *genocid*, baudžiamojo kodekso terminų kūrėjai pasirinko ne jį, bet pagal jo pavyzdį sukurtą žodį *folkemord*. Tai sudurtinis daiktavardis, padarytas iš dviejų žodžių, kilusių iš senosios skandinavų kalbos, – *folk* (žmonės, tauta) ir *mord* (nužudymas) (BOB). Taigi ta pati sąvoka lietuvių ir anglų kalbomis nusakoma tarptautiniu žodžiu, o norvegų kalboje – pagal tarptautinio žodžio pavyzdį padarytu terminu iš savos kilmės žodžių.

išdavystė* – angl. *treason*; norv. *landssvik

Lietuviškas terminas *išdavystė* ir jo atitikmenys anglų ir norvegų kalbomis nusako įvairias veikas, nukreiptas prieš valstybę ir jos saugumą – pagalbą valstybės priešams karo metu, perėjimą į priešo pusę ir pan. (LR BK, 117; DL; NSL, 119)

Visi trys terminai yra vientisiniai, tačiau padaryti skirtingais principais. Lietuviškas terminas *išdavystė* yra veiksmažodinis abstraktas, padarytas iš savakilmio veiksmažodžio (*išduoti* (SEJL)). Angliškas terminas *treason* yra darybiškai neskaidomas daiktavardis, kilęs iš prancūzų kalbos ir etimologiškai sietinas su lotynišku daiktavardžiu *traditio* (perdavimas) (OED). Norvegų kalbos terminas *landssvik* yra sudurtinis daiktavardis, padarytas iš dviejų skandinavų kilmės žodžių *land* (šalis) ir *svik* (išdavystė) (BOB). Šiuo atveju lietuvių ir norvegų terminų kūrėjai pasirinko savos kilmės žodžius, o anglų kalbos terminų kūrėjai – svetimos kilmės žodį. Norvegiškas terminas yra tikslesnis nei lietuviškas, nes nurodo ne tik pačią veiką (išdavystę), bet ir jos objektą (šalį). Angliškam terminui *treason* toks patikslinimas nereikalingas, nes šis žodis vartojamas tik kalbant apie šalies išdavystę.

teroro aktas* – angl. *terrorism*; norv. *terrorhandling

Šio trejeto terminai nusako įvairias smurtines veikas, kuriomis siekiama įbauginti žmones ir valdžios institucijas ir taip pasiekti savo tikslų (LR BK, 250; UKSL: Terrorism Act 2000; NSL, 131)

Visomis trimis kalbomis veikai nusakyti vartojamas tarptautinis žodis *teroras*, kilęs iš lotyniško žodžio *terror* (baimė, siaubas). Lietuviškas terminas yra žodžių junginys, susidedantis iš lotynų kilmės tarptautinio žodžio *aktas* ir jo valdomo daiktavardžio *teroro*. Savo sudedamųjų komponentų semantika jam artimas norvegiškas terminas. Jis yra sudurtinis žodis, sudarytas iš darybiškai neskaidomo daiktavardžio *terror* (teroras) ir veiksmažodinio daiktavardžio *handling* (veiksmas), padaryto iš vokiečių kilmės veiksmažodžio *handle* (veikti) (BOB). Pažodinis termino vertimas

³ Naudotų žodinių aprašai pateikiami literatūros sąraše, o straipsnio tekste nurodomos jų santrumpos.

⁴ Prie šaltinių santrumpų pateikiami skaičiai nurodo Lietuvos respublikos Baudžiamojo kodekso straipsnių numerius ir Norvegijos Karalystės Baudžiamojo įstatymo paragrafų numerius.

būtų „teroristinis veiksmas“. Anglų kalboje vartojamas tarptautinis priesaginis daiktavardis *terrorism* (terorizmas). Taigi visų trijų kalbų terminų kūrėjai veikai nusakyti pasirinko tą patį tarptautinį žodį, bet skirtingas jo formas.

orlaivio užgrobimas – angl. *hijacking*; norv. *kapring av luftfartøy og skip*

Lietuviškas ir angliškas terminai nusako tą pačią veiką – orlaivio užgrobimą, panaudojant ar grasinant panaudoti fizinį smurtą ar kitomis priemonėmis (LR BK, 251; DL). Norvegiškas terminas nusako orlaivio arba laivo užgrobimą (NSL, 139).

Lietuvių ir norvegų kalbomis ši veika nusakoma sudėtiniais terminais, o anglų kalba – vientisiniu terminu, kuris yra sudurtinis žodis. Lietuvišką terminą sudaro žodžių junginys, susidedantis iš veiksmažodinio daiktavardžio *užgrobimas* ir jo valdomo daiktavardžio *orlaivio*. Tokiu pat principu yra sudarytas norvegiškas terminas. Jis susideda iš veiksmažodinio daiktavardžio *kapring* (užgrobimas) ir jo valdomos prielinksninės konstrukcijos, kurią sudaro prielinksnis *av* ir daiktavardžiai *luftfartøy* (orlaivis) ir *skip* (laivas). Pažodinis termino vertimas yra „orlaivio arba laivo užgrobimas“.

Anglų kalbos terminas išsiskiria iš šio trejeto savo formaliąja sandara ir jos ekspresyvumu. Dabartinės kalbos požiūriu šis terminas gali būti laikomas sudurtiniu žodžiu, susidedančiu iš jaustuko *hi* (sveikas) ir *Jack* (Džekas; vaikas). Termino etimologija aiškinama įvairiai. Vieni šaltiniai teigia, kad terminas padarytas, sujungus du žodžius – *highway* (autostrada) ir *jacker* (plėšikas) (OED). Kitų autorių nuomone, terminas kilo iš šūkio *Hi Jack*, kurį JAV Prohibicijos laikotarpiu (1920–1933 m.) mutininkai var-tojo, sučiupę alkoholį gabenantį kontrabandininką (DL). Pirminė termino reikšmė buvo „plėšikavimas kelyje“, vėliau terminas pradėjo reikšti ne tik prekių, bet ir transporto priemonių pagrobimą. Tai vienas ekspresyviausių terminų tiriamoje medžiagoje, vaizdingai susiejantis nusikalstamą veiką su istorinėmis realijomis.

Taigi lietuvių ir norvegų terminų autoriai pasirinko neutralius sudėtinius terminus, tiksliai nusakančius veiką, o angliško termino autoriai nepabijoję veiką pavadinti ekspresyviu, vaizdingu sudurtiniu žodžiu.

žmogaus pagrobimas įkaitu – angl. *hostage-taking*; norv. *gisseltaking i terrorøyemed*

Šie terminai nusako žmogaus pagrobimą, reikalaujant valdžios institucijų ar tarptautinių organizacijų atlikti tam tikrą veiksmą (LR BK, 252; UKSL: Taking of Hostages Act 1982; NSL, 143).

Visų trijų kalbų terminai yra sudėtiniai. Lietuviškas terminas susideda iš veiksmažodinio daiktavardžio *pagrobimas* ir jo valdomų daiktavardžių *žmogaus* ir *įkaitu*. Angliškas terminas sudarytas iš dviejų daiktavardžių (darybiškai neskaidomo ir veiksmažodinio vedinio) – *hostage* (įkaitas) ir *taking* (ėmimas). Anglų kalbos žodžių darybos teorijoje toks žodžių junginys laikomas dūriniu (angl. *compound*), nes savo sandara jis labai artimas sudurtiniam žodžiui. Norvegiškas terminas susideda iš sudurtinio daiktavardžio (*gissel* (įkaitas) + *tak* (ėmimas) + priesaga *ing*) ir jo valdomos prielinksninės konstrukcijos, kurią sudaro prielinksnis *i* ir sudurtinis daiktavardis *terrorøyemed* (*terror*

(*teroras*) + *øyemed* (tikslas)). Pažodinis termino vertimas būtų „įkaito paėmimas teroristiniu tikslu“. Tikėtina, kad termino branduolį sudarantis sudurtinis daiktavardis *gisseltaking* padarytas pagal angliško termino *hostage-taking* pavyzdį.

Taigi trumpiausiai veika nusakoma anglų kalbos terminu. Lietuviškas ir norvegiškas terminai, be svarbiausių komponentų „pagrobimas (paėmimas)“ ir „įkaitas“, prisijungia papildomus komponentus, patikslinančius veikos pavadinimą.

Nusikalstamos veikos žmogui

Straipsnyje analizuojami tokie nusikalstamos veikos žmogui įvardijantys terminai:

nužudymas – angl. *murder*; norv. *drap*;

neatsargus gyvybės atėmimas – angl. *manslaughter*; norv. *uaktsom forvoldelse av død*;

išžaginimas – angl. *rape*; norv. *voldtekt*;

neteisėtas laisvės atėmimas – angl. *false imprisonment*; norv. *frihetsberøvelse*;

šmeižimas – angl. *defamation*; norv. *ærekrenkelse*.

nužudymas – angl. *murder*; norv. *drap*

Lietuviškas terminas *nužudymas* ir jo angliškas ir norvegiškas atitikmenys nusako neteisėtą tyčinį gyvybės atėmimą (LR BK, 129; DL; NSL, 275).

Tiek lietuviškas terminas, tiek jo atitikmenys anglų ir norvegų kalbomis yra vienažodžiai terminai. Lietuviškas terminas *nužudymas* yra veiksmažodinis daiktavardis, o angliškas ir norvegiškas terminai yra darybiškai neskaidomi žodžiai. Anglų kalbos terminas gali būti vartojamas ir kaip daiktavardis (*nužudymas*), ir kaip veiksmažodis (*nužudyti*), o norvegiškas terminas vartojamas tik kaip daiktavardis. Ši veika, kuri yra viena iš seniausių nusikalstamų veikų, visomis trimis kalbomis nusakoma savakilmiais žodžiais (SEJL; OED; BOB).

neatsargus gyvybės atėmimas – angl. *manslaughter*; norv. *uaktsom forvoldelse av død*

Šio trejeto terminais nusakomas gyvybės kitam žmogui atėmimas dėl neatsargumo (LR BK, 132; DL; NSL, 281).

Lietuvių ir norvegų kalbomis veika nusakoma žodžių junginiais, o anglų kalba – sudurtiniu žodžiu. Lietuvišką terminą sudaro veiksmažodinis daiktavardis *atėmimas*, prie jo derinimo ryšiu prijungtas būdvardis *neatsargus* ir valdymo ryšiu prijungtas daiktavardis *gyvybės*. Panašiu principu sudarytas ir norvegiškas terminas. Jis susideda iš veiksmažodinio daiktavardžio *forvoldelse* (sukėlimas), prie jo derinimo ryšiu prijungto būdvardžio *uaktsom* (neatsargus) ir valdymo ryšiu prijungtos prielinksninės konstrukcijos *av* + daiktavardis *død* (mirtis). Pažodinis termino vertimas būtų „neatsargus mirties sukėlimas“.

Anglų kalbos terminas *manslaughter* išsiskiria iš šio terminų trejeto tiek savo trumpumu, tiek vaizdingumu. Jis padarytas iš dviejų šaknų – *man* (žmogus) ir *slaughter* (skerdynės, žudynės). Žodis *slaughter* šiuolaikinėje anglų kalboje vartojamas kalbant apie gyvulių skerdimą, tačiau senojoje anglų kalboje taip pat nusakė ir žmonių žudymą (OED). Taigi istoriniu požiūriu terminas sudarytas iš stilistiškai neutralių žodžių, bet šiuolaikinės kalbos požiūriu

jo antrasis komponentas gali būti laikomas perkeltinės reikšmės žodžiu, susiejančiu žmonių žudymą su gyvulių skerdimu ir taip ekspresyviai nusakančiu nusikalstamą veiką.

Kaip rodo analizė, Lietuvos ir Norvegijos terminų kūrėjai veikai nusakyti pasirinko neutralius sudėtinius terminus, o angliško termino kūrėjai – vaizdingą sudurtinį daiktavardį.

išžagginimas – angl. rape; norv. voldtekt

Lietuviškas terminas *išžagginimas* ir jo atitikmenys anglų ir norvegų kalba nusako lytinį santykiavimą su žmogumi prieš jo valią, panaudojant fizinį smurtą ar grasinant jį panaudoti (LR BK, 149; DL; NSL, 291).

Visomis trimis kalbomis veika nusakoma vienažodžiais terminais. Lietuviškas terminas yra veiksmazodinis vedinys, padarytas iš veiksmazodžio (*iš*)žaginti, kuris savo ruožtu padarytas iš savakilmio veiksmazodžio žagti. Veiksmazodis žagti turi keletą reikšmių – „teršti valgį ar vandenį, ragaujant ne iš savo indo“, „teršti vardą, garbę“ ir kt. (LKŽ, DLKŽ). Tikėtina, kad šių reikšmių pagrindu susiformavo perkeltinė reikšmė „jėga versti turėti lytinių santykių, prievartauti“ ir veiksmazodžiui pridėta kauzatyvinė priesaga, pabrėžiant veikėjo aktyvumą. Dabartinėje kalboje veiksmazodis žagti labai retas, daugeliui lietuviui jau išvis nežinomas, todėl veiksmazodis žaginti nesukelia vaizdinių asociacijų su maisto ar garbės teršimu.

Angliškas terminas yra darybiškai neskaidomas žodis, kurį galima vartoti ir kaip daiktavardį ((i)šžagginimas), ir kaip veiksmazodį ((i)šžaginti). Tai prancūzų kilmės žodis, etimologiškai sietinas su lotynišku veiksmazodžiu *rapere* (grobti, griebti) (OED). Norvegų kalbos terminas yra priesaginis daiktavardis *voldtekt*, padarytas iš dviejų komponentų, kilusių iš senosios skandinavų kalbos – daiktavardžio *vold* (smurtas) ir priesagos *-tekt*, padarytos iš veiksmazodžio *ta* (imti) (BOB). Norvegiškas terminas pažodžiui galėtų būti verčiamas „ėmimas smurtu“.

Taigi anglų ir norvegų kalbų terminai, padaryti iš žodžių, nusakančių su smurtu susijusį veiksmą, o lietuviškas terminas sietinas su veiksmazodžiu, kurio pirminė reikšmė yra „teršti valgį ar vandenį, ragaujant ne iš savo indo“.

neteisėtas laisvės atėmimas – angl. false imprisonment; norv. frihetsberøvelse

Šie terminai nusako neteisėtą žmogaus laisvės suvaržymą, kuris apima ne tik neteisėtą įkalinimą, bet ir kitus laisvę varžančius veiksmus (LR BK, 146; DL; NSL, 254).

Lietuvių ir anglų kalbomis veika nusakoma sudėtiniais terminais, o norvegų kalba – vientisiniu terminu, padarytu du daiktavardžius sujungtus į vieną sudurtinį žodį. Lietuvišką terminą sudaro veiksmazodinis daiktavardis *atėmimas*, prie jo derinimo ryšiu prijungtas būdvardis *neteisėtas* ir valdymo ryšiu prijungtas daiktavardis *laisvės*. Panaši ir norvegiško termino sudedamųjų komponentų semantika. Jį sudaro būdvardinis ir veiksmazodinis daiktavardžiai – *frihet* (laisvė) ir *berøvelse* (atėmimas). Terminas pažodiniis vertimas yra „laisvės atėmimas“.

Anglų kalbos terminas išsiskiria tiek savo sudedamųjų komponentų semantika, tiek ekspresyvumu. Jį sudaro veiksmazodinis daiktavardis *imprisonment* (įkalinimas) ir būdvardis *false* (neteisingas, neteisėtas). Dabartinėje anglų

kalboje daiktavardis *imprisonment* vartojamas kalbant apie įkalinimą kalėjime, tačiau šiame junginyje jo reikšmė daug platesnė – jis nusako laisvės suvaržymą įvairiose patalpose, kuriose laisvę gali apriboti visai su teisėsauga nesusiję žmonės (pvz., ligoninėje ar slaugos namuose). Toks terminas yra ekspresyvus, nes susieja įvairias laisvės varžymo formas su kalėjimu kalėjime, bet jo keliamos asociacijos yra šiek tiek klaidinančios.

šmeižimas – angl. defamation; norv. ærekrenkelse

Šio trejeto terminai reiškia skleidimą apie žmogų tikrovės neatitinkančios informacijos, kuri gali jį paniekinti ar pažeminti (LR BK, 154; DL; ABS, 246-254, NEJO). Reikia pažymėti, kad šios veikos Anglijos-Velso ir Norvegijos teisės sistemose retai bėra persekiojamos baudžiamąja tvarka, o dėl jų kylantys ginčai dažniausiai sprendžiami civiliniuose teismuose.

Visi trys terminai yra vientisiniai. Lietuviškas terminas yra veiksmazodinis abstraktas, padarytas iš savakilmio veiksmazodžio *šmeižti*. Pirminė šio veiksmazodžio reikšmė yra „teršti, šiukšlinti, šnerkšti“, kurios pagrindu susiformavo perkeltinė reikšmė „juodinti, plėšti garbę“ (LKŽ, DLKŽ). Dabartinėje lietuvių kalboje veiksmazodis *šmeižti* pirminė reikšmė beveik nebevartojamas, todėl metaforinė veiksmazodžio vartoseną nesukelia vaizdinių asociacijų su teršimu ar šiukšlinimu.

Angliškas terminas taip pat yra veiksmazodinis abstraktas, padarytas iš prancūzų kilmės priešdėlinio veiksmazodžio *defame* (šmeižti), kuris savo ruožtu padarytas iš priešdėlio *de-*, vartojamo reiškiant kažko atskyrimą, pašalinimą, ir veiksmazodžio *fame* (išgarsinti) (OED). Norvegų kalbos terminas yra sudurtinis žodis *ærekrenkelse*, padarytas iš dviejų senųjų skolinių, atėjusių iš vokiečių kalbos, – *ære* (garbė) ir veiksmazodinio abstrakto *krenkelse* (įžeidimas, pažeminimas) (BOB).

Taigi anglų ir norvegų kalbų terminus sudaro komponentai, nusakantys garbę bei garbės praradimą (pažeidimą), o lietuviškas terminas yra padarytas iš veiksmazodžio, kurio pirminė reikšmė „teršti, šiukšlinti“.

Nusikalstamos veikos nuosavybei

Analizei atrinkti tokie nusikalstamos veikos nuosavybei įvardijantys terminai:

vagystė – angl. *theft*; norv. *tyveri*;

sukčiavimas – angl. *fraud*; norv. *beprageri*;

turto prievartavimas – angl. *blackmail*; norv. *utpressing*;

turto sunaikinimas arba sugadinimas – angl. *criminal damage*; norv. *skadeverk*;

nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas – angl. *handling stolen goods*, norv. *heleri*.

vagystė – angl. theft; norv. tyveri

Šie terminai nusako neteisėtą svetimo turto pasisavinimą (LR BK, 178; UKSL: Theft Act 1968; NSL, 321).

Lietuvių ir norvegų kalbomis veika nusakoma daiktavardiniais vediniais, o anglų kalba – darybiškai neskaidomu daiktavardžiu. Visų trijų kalbų terminai padaryti iš savakilmio žodžių, tačiau norvegiškas terminas turi ir skolintą komponentą – jis padarytas, prie skandinavų kilmės daiktavardžio *tyv* (vagis) prijungus iš vokiečių kalbos perimtą romanų kilmės priesagą *-eri* (LKEŽ, OED, BOB).

sukčiavimas – angl. fraud; norv. bedrageri

Lietuviškas terminas *sukčiavimas* ir jo angliškasis ir norvegiškas atitikmenys nusako žmonių apgaulinėjimą, siekiant materialinės naudos, – įgyti svetimą turtą ar išvengti turtinės prievolės (LR BK, 182; UKSL: Fraud Act 2006; NSL, 371).

Lietuviškas terminas padarytas iš veiksmažodžio *sukčiauti*, kuris savo ruožtu padarytas iš daiktavardžio *sukčius*, darybiškai sietinu su savakilmiu veiksmažodžiu *sukti* (SEJL). Pirminė veiksmažodžio *sukti* reikšmė yra „versti judėti aplink savo ašį“. Šios reikšmės pagrindu susiformavo perkeltinės reikšmės „stengtis išvengti ką atlikti, išeiti iš keblios padėties“, „apgaulinėti“ (LKŽ, DLKŽ). Taigi terminas *sukčiavimas* darybiškai susijęs su perkeltinės reikšmės veiksmažodžiu *sukti* ir yra išlaikęs tam tikrą vaizdingumą, kurį sukuria asociacijos su sukimo veiksmu bei vengimu atlikti kažkokį veiksmą.

Anglų kalbos terminas yra darybiškai neskaidomas daiktavardis. Tai prancūzų kilmės žodis, etimologiškai sietinas su lotynišku daiktavardžiu *fraus* (klasta, apgaulė) (OED). Norvegiškas terminas yra veiksmažodinis vedinys, padarytas iš vokiečių kilmės veiksmažodžio *bedra* (apgauti) ir iš vokiečių kalbos perimtos priesagos *-eri* (BOB).

Taigi lietuvių kalboje ši nusikalstama veika nusakoma iš savos kilmės žodžio padarytu terminu, turinčiu tam tikro ekspresyvumo, o anglų ir norvegų kalbų terminai padaryti iš svetimos kilmės žodžių ir ekspresyvumu nepasižymi.

turto prievartavimas – angl. blackmail; norv. utpressing

Šie terminai nusako vertimą kitą asmenį perduoti turtą, grasinant panaudoti fizinį smurtą, sunaikinti ar sugadinti turtą, paskelbti kompromituojančią informaciją arba panaudoti kitokią psichinę prievartą (LR BK, 181; UKSL: Theft Act 1968; NSL, 330).

Lietuviškas terminas yra dvižodis junginys, kurį sudaro veiksmažodinis daiktavardis *prievartavimas* ir jo valdomas daiktavardis *turto*. Dabartinėje lietuvių kalboje daiktavardis *prievartavimas* dažniausiai vartojamas, kalbant apie žaginimą ir seksualinį prievartavimą. Jo vartoseną nuosavybės teisės pažeidžiančiai veikai nusakyti yra netikėta ir todėl ekspresyvi – daiktavardis vaizdingai susieja nusikalstamą veiką su brutaliomis jėgoms panaudojimu.

Norvegų kalbos terminas yra veiksmažodinis daiktavardis, padarytas iš veiksmažodinio junginio *presse ut*, kurio pirminė reikšmė yra „išspausti, pvz., sultis“. Šios reikšmės pagrindu susiformavo perkeltinė reikšmė „reikalauti (pinigų)“ (BOB). Taigi terminas, padarytas iš perkeltinės reikšmės veiksmažodžio, leidžiančio vaizdingai susieti turto prievartavimą su išspaudimo veiksmu.

Iš visų trijų terminų savo ekspresyvumo vis dėlto išsiskiria angliškasis terminas *blackmail*. Tai sudurtinis daiktavardis, padarytas iš dviejų žodžių – būdvardžio *black* (juodas) ir daiktavardžio *mail*, kuris šiuolaikinėje anglų kalboje reiškia „paštas“, tačiau istoriniu požiūriu sietinas su senosios anglų kalbos žodžiu, reiškusiu „duoklė“. Pirminė žodžio *blackmail* reikšmė, pasak etimologų, buvo „juodoji duoklė“. Žodis nusakė duoklę, kurią 13–16 amžiuje Anglijos ir Škotijos pasienio gyventojai mokėjo pasienio plėšikams, kad šie jų neplėštų bei apsaugotų nuo kitų plėšikų

(OED). Taigi terminas *blackmail* sukurtas istorinę realiją nusakančiam žodžiui suteikiant naują reikšmę ir taip vaizdingai pavadinant šiuolaikinę nusikalstamą veiką.

Taigi visomis trimis kalbomis turto prievartavimas įvardijamas ekspresyviais terminais, vaizdingai apibūdinančiais veiką.

turto sunaikinimas ar sugadinimas – angl. criminal damage; norv. skadeverk

Lietuviškas terminas *turto sunaikinimas ar sugadinimas* ir jo atitikmenys anglų ir norvegų kalba nusako veikas, padarančią didesnę ar mažesnę žalą svetimam turtui, – turto sunaikinimą arba sugadinimą (LR BK, 187; UKSL: Criminal Damage Act 1971; NSL, 351).

Lietuvių ir anglų kalbomis veika nusakoma žodžių junginiais, o norvegų kalba – sudurtiniu daiktavardžiu. Lietuvišką terminą sudaro du veiksmažodiniai daiktavardžiai (*sunaikinimas, sugadinimas*) ir jų valdomas daiktavardis *turto*. Anglų kalbos terminas sudarytas iš darybiškai neskaidomo daiktavardžio *damage* (žala) ir jį apibūdinančio būdvardžio *criminal* (nusikalstamas). Norvegiškas terminas padarytas iš skandinavų kilmės daiktavardžių *skade* (žala) ir *verk* (darbas, darbo atlikimas) (BOB). Pažodinis termino vertimas būtų „žalos padarymas“.

Taigi lietuviškas terminas tiksliausiai apibūdina nusikalstamą veiką, nurodydamas veikos objektą (turtą) ir pabrėždamas, kad veika gali būti dvejopo pobūdžio – turtas gali būti visai sunaikintas arba tik sugadintas. Anglų ir norvegų kalbos terminų autoriai išryškina veikos rezultatą (padaromą žalą), o veikos objekto visai nepamini.

nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas – angl. handling stolen goods; norv. heleri

Šio trejeto terminai nusako įvairias veikas, atliekamas su neteisėtai įgytu turtu (LR BK, 189; UKSL: Theft Act 1968; NSL, 332).

Savo sudėtingumu iš šio trejeto išsiskiria lietuviškas terminas. Jį sudaro keliapakopis žodžių junginys – veiksmažodiniai daiktavardžiai *įgijimas, realizavimas*, jų valdomas daiktavardis *turto* ir jį apibūdinantis dalyvis *gauto* bei pastarojo valdomas junginys *nusikalstamu būdu*. Angliškasis terminas taip pat yra žodžių junginys, bet paprastesnės sandaros. Jį sudaro veiksmažodinis daiktavardis *handling* (tvarkymas, priežiūra), jo valdomas daiktavardis *goods* (daiktai, kilnojamas turtas) ir jį apibūdinantis dalyvis *stolen* (pavogtas). Norvegų kalbos terminas trumpiausiai nusako veiką. Jis yra priesaginis veiksmažodinis daiktavardis, padarytas iš vokiečių kilmės veiksmažodžio *hele* (slėpti, supirkti ar realizuoti vogtą turtą) ir iš vokiečių kalbos perimtos priesagos *-eri* (BOB).

Nusikalstamos veikos ekonomikai, finansų sistemai, valstybės tarnybai ir valdymo tvarkai

Šiai semantinei grupei priklauso tokie analizei atrinkti terminai:

kyšininkavimas – angl. corruption; norv. korrupsjon;

piktnaudžiavimas – angl. misconduct in public office; norv. misbruk av offentlig myndighet;

nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas – angl. money laundering; norv. hvitvasking;

dokumento suklastojimas ar suklastoto dokumento panaudojimas arba realizavimas – angl. *forgery*; norv. *dokumentfalsk*;
netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba realizavimas – angl. *counterfeiting*; norv. *pengefalsk*.

kyšininkavimas – angl. *corruption*; norv. *korupsjon*

Lietuvišku terminu nusakoma kyšių paimančio ar norinčio paimti asmens veika – kyšio priėmimas, sutarimas jį priimti bei reikalavimas ar provokavimas jį duoti. Anglų ir norvegų kalbų terminai apibrėžia ne tik kyšių paimančio asmens, bet ir kyšių duodančio asmens veiką – kyšio paėmimą ar reikalavimą bei jo siūlymą ar davimą. Lietuvos Baudžiamajame kodekse pastaroji veika nusakoma atskiru terminu *papirkimas* (LR BK, 225; UKSL: Prevention of Corruption Act 1906; NSL, 387).

Lietuviškas terminas yra veiksmazodinis abstraktas, padarytas iš veiksmazodžio *kyšininkauti*, kuris savo ruožtu padarytas iš daiktavardžio *kyšis*, darybiškai sietino su savakilmiumi veiksmazodžiu *kišti*. Pirminė šio daiktavardžio reikšmė „kuo kas užkišama, kaištis“, kurios pagrindu susiformavo perkeltinė daiktavardžio reikšmė „paperkamoji dovana“ (LKŽ, DLKŽ). Taigi terminas *kyšininkavimas* yra darybiškai susijęs su perkeltinės reikšmės daiktavardžiu *kyšis* bei veiksmazodžiu *kišti*, ir todėl turi išlaikęs tam tikrą vaizdingumą, kurį sukuria vaizdinės asociacijos su kišimo veiksmu. Anglų ir norvegų kalbų terminai yra lotynų kilmės tarptautiniai žodžiai (lot. *corruptio* – gadinimas; papirkimas). Tiek Anglijos-Velso, tiek Norvegijos teisės dokumentuose galima rasti ir netarptautinius (iš senųjų skolinių padarytus) terminus: angl. *bribery*, norv. *bestikkelse*, bet jie teisės dokumentuose vartojami daug rečiau ir dažniausiai nusako ne kyšininkavimą, o papirkimą.

Taigi mūsų Baudžiamojo kodekso autoriai šią veiką pavadinu terminu, padarytu iš savos leksikos, o anglų ir norvegų kalbų terminų kūrėjai pasirinko tarptautinius žodžius.

piktnaudžiavimas – angl. *misconduct in public office*; norv. *misbruk av offentlig myndighet*

Šie terminai nusako netinkamą savo pareigų vykdymą, piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi (LR BK, 228; CPS LG; NSL, 173).

Lietuviškas terminas yra veiksmazodinis daiktavardis, padarytas iš veiksmazodžio *piktnaudžiauti*, kuris savo ruožtu gali būti padarytas iš sudurtinio daiktavardžio *pikt-nauda*. Terminas pasižymi ekspresyvumu, nes jo sudedamųjų komponentų semantika leidžia nusakomą veiką sieti su piktavališku elgesiu – naudos siekimu piktam, t. y. netinkamam moralės požiūriu tikslui.

Angliškas ir norvegiškas terminai yra žodžių junginiai. Anglų kalbos terminas susideda iš tokių komponentų: priešdėlinio daiktavardžio, sudaryto iš priešdėlio *mis-* (nurodančio neigiamą viso žodžio reikšmę) ir šaknies *conduct* (elgesys), bei prielinksninės konstrukcijos *in + public office* (viešojo tarnyba). Pažodinis termino vertimas būtų „netinkamas elgesys viešojoje tarnyboje“. Norvegiško termino branduolį taip pat sudaro priešdėlinis daiktavardis, sudarytas iš priešdėlio *mis-* (reiškiančio „netinkamas, neteisingas“) ir šaknies *bruk* (naudojimas). Šis daiktavardis

prisijungia prielinksninę konstrukciją *av + offentlig myndighet* (viešojo valdžia, viešieji įgaliojimai). Pažodinis termino vertimas būtų „netinkamas viešosios valdžios (viešųjų įgaliojimų) panaudojimas“.

Taigi angliško ir norvegiško terminų autoriai tiksliai ir neutraliai apibūdina nusikalstamą veiką, pabrėždami netinkamą pareigūnų elgesį ir jiems suteiktų įgaliojimų vykdymą. Lietuviško gi termino autoriai pasirinko ne tokį tikslų, bet ekspresyvių nusikalstamos veikos pavadinimą.

nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas – angl. *money laundering*; norv. *hvitvasking*

Šio trejeto terminai nusako siekimą įteisinti nusikalstamu būdu įgytą turtą (LR BK, 216; UKSL: Proceeds of Crime Act 2002, CPS; NSL, 337).

Lietuviškas terminas yra keliapakopio valdymo daiktavardinis junginys, sudarytas iš veiksmazodinio daiktavardžio *legalizavimas*, jo valdomų daiktavardžių *pinigų* ir *turto* ir pastaruosius apibūdinančio junginio *nusikalstamu būdu įgytų*, kuris savo ruožtu susideda iš dalyvio *įgytų* ir jo valdomo junginio *nusikalstamu būdu*.

Anglų ir norvegų kalbų terminai skiriasi nuo lietuviškojo ne tik savo trumpumu, bet ir vaizdingumu. Angliškas terminas *money laundering* sudarytas iš dviejų daiktavardžių (darybiškai neskaidomo ir veiksmazodinio vedinio) – *money* (pinigai) ir *laundering* (skalbimas). Savo sandara jis artimas sudurtiniam žodžiui ir anglų kalbos žodžių darybos teorijoje laikomas dūriniu. Terminas sukurtas, suteikiant žodžiui *laundering* perkeltinę reikšmę ir taip vaizdingai nusakant nusikalstamą veiką. Norvegų kalbos terminas yra sudurtinis daiktavardis, padarytas pagal anglų kalbos veiksmazodį *whitewash* (balinti kalkėmis) (BOB). Jį sudaro būdvardis *hvit* (baltas) ir veiksmazodinis daiktavardis *vasking* (plovimas). Dabartinėje norvegų kalboje šio žodžio pirminė reikšmė yra reabilituoti gerą vardą. Terminas vaizdingai susieja nusakomą nusikalstamą veiką su baltinimu, plovimu bei gero vardo reabilitacija. Visuotinėje lietuvių kalboje ši veika taip pat apibūdinama perkeltinės reikšmės žodžių junginiu *pinigų plovimas*, tačiau mūsų baudžiamojo kodekso autoriai pasirinko tikslų ir neutralų veikos apibūdinimą.

dokumento suklastojimas ar suklastoto dokumento panaudojimas arba realizavimas – angl. *forgery*; norv. *dokumentfalsk*

Lietuvių ir norvegų kalbų terminai nusako veikas, susijusias su dokumentų klastojimu, o anglų kalbos terminas taip pat apima ir kitų objektų (pvz., antspaudų, diskų ir kt.) klastojimą (LR BK 300; UKSL: Forgery and Counterfeiting Act 1981; NSL, 361).

Lietuviškas terminas veiką nusako ilgiausiu ir sudėtingiausiu terminu. Jį sudaro trys veiksmazodiniai daiktavardžiai (*suklastojimas*, *panaudojimas*, *realizavimas*) ir jų valdomas daiktavardis bei daiktavardinis junginys (*dokumento*, *suklastoto dokumento*). Analogiško reikšmės norvegiškas terminas yra sudurtinis daiktavardis, susidedantis iš daiktavardžių *dokument* (dokumentas) ir *falsk* (klastojimas).

Anglų kalbos terminas išsiskiria ne tik savo trumpumu, bet ir vaizdingumu. Tai veiksmazodinis daiktavardis, padarytas iš prancūzų kilmės veiksmazodžio *forge* (padirbinėti,

suklastoti). Pirminė veiksmažodžio reikšmė yra „kalti (geležį)“ (OED). Taigi terminas padarytas iš perkeltinės reikšmės veiksmažodžio, leidžiančiu vaizdingai susieti nusikalstamą veiką su geležies kalimu.

Šio lietuviško termino autoriai terminu detalai nusako veikas bei objektus, į kuriuos tos veikos yra nukreiptos, o angliško ir norvegiško terminų kūrėjai trumpai apibūdina veiką, visą informaciją apie ją pateikdami tik terminų apibrėžimuose.

netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba realizavimas – angl. counterfeiting; norv. pengefulsk

Anglų ir norvegų kalbų terminai nusako veikas, nukreiptas į vieną objektą (netikrus pinigus), o lietuvių kalbos terminas – į du objektus (netikrus pinigus ir vertybinius popierius) (LR BK, 213; UKSL: Forgery and Counterfeiting Act 1981; NSL, 367).

Tai dar vienas ilgo ir sudėtingo lietuviško termino pavyzdys. Terminą sudaro veiksmažodiniai daiktavardžiai (*pagaminimas, laikymas arba realizavimas*), jų valdomi daiktavardžiai (*pinigų, popierių*) bei juos apibūdinantys būdvardžiai (*netikrų, vertybinių*).

Anglų kalbos terminas yra veiksmažodinis daiktavardis, padarytas iš veiksmažodžio *counterfeit* (klastoti, padirbti), kuris etimologiškai sietinas su senosios prancūzų kalbos veiksmažodžiu, reiškusiu „imituoti, pamėgdžioti“ (EOD). Norvegų kalbos terminas yra sudurtinis daiktavardis, padarytas iš dviejų iš vokiečių kalbos pasiskolintų daiktavardžių – *penger* (pinigai) ir *falsk* (klastojimas) (BOB).

Šių anglų ir norvegų kalbos terminų kūrėjai vėlgi pasirinko trumpus veikos pavadinimus, o lietuviško termino autoriai – ilgą ir detalų veikos aprašymą.

Analizės rezultatų apibendrinimas

1. Formalioji terminų sandara

Nusikalstamos veikos tiriamose kalbose nusakomos tiek vientisiniais, tiek sudėtiniais terminais. Lietuvos baudžiamajame kodekse rasta daugiau sudėtinų (daugiažodžių) terminų, o Anglijos-Velso ir Norvegijos teisės dokumentuose – daugiau vientisinių (vienažodžių) terminų.

1.1. Vientisiniai terminai

Darybos atžvilgiu tirtieji vientisiniai terminai yra trejopi: darybiškai neskaidomi, išvestiniai arba sudurtiniai. Tyrimo rezultatai apibendrinti 1-oje diagramoje ir po ja pateiktoje rezultatų suvestinėje.

Lietuviškoje medžiagoje iš viso yra 9 vientisiniai terminai:

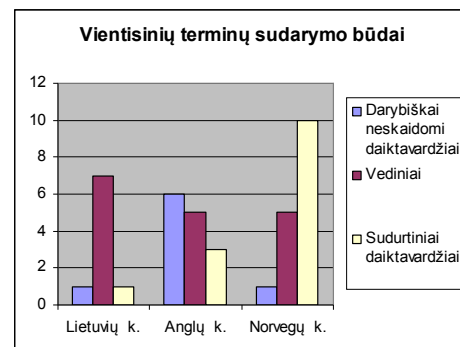
1 darybiškai neskaidomas daiktavardis (*genocidas*),
7 vediniai – 6 veiksmažodiniai vediniai (*išdavystė, nužudymas, išžaginimas, šmeižimas, sukčiavimas, kyšininkavimas*) ir 1 daiktavardinis vedinys (*vagystė*),
1 veiksmažodinis daiktavardis, darybiškai susijęs su sudurtiniu žodžiu (*piktnaudžiavimas*).

Angliškoje medžiagoje yra 14 vientisinių terminų:

6 darybiškai neskaidomi daiktavardžiai (*genocide, treason, murder, rape, theft, fraud*),

5 vediniai – 3 veiksmažodiniai vediniai (*defamation, forgery, counterfeiting*) ir 2 vardažodiniai vediniai (*terrorism, corruption*),

3 sudurtiniai daiktavardžiai – daiktavardžiai, padaryti iš sudurtinių veiksmažodžių (*manslaughter, blackmail, hijacking*).

1 diagrama. Vientisinių terminų sudarymo būdai

Norvegiškoje medžiagoje yra 16 vientisinių terminų:

1 darybiškai neskaidomas daiktavardis (*drap*),

5 vediniai – 3 veiksmažodiniai vediniai (*bedrageri, heleri, utpressing*) ir 2 vardažodiniai vediniai (*tyveri, korrupsjon*),

10 sudurtinių daiktavardžių – daiktavardžių, padarytų iš sudurtinių veiksmažodžių (*folkemord, landssvik, terrohandling, voldtekt, frihetsberøvelse, ærekrenkelse, skadeverk, dokumentfalsk, pengefalsk, hvitvasking*).

Taigi ištirtoje lietuviškoje medžiagoje didžioji dalis vientisinių terminų yra veiksmažodiniai vediniai. Angliškoje medžiagoje beveik toks pat vedinių ir darybiškai neskaidomų daiktavardžių skaičius. Norvegiškoje gi medžiagoje labai aiškiai išsiskiria sudurtiniai daiktavardžiai. Dauguma jų sukurti specialiai nusikalstamoms veikoms pavadinti ir kasdieninėje kalboje nevartojami. Kuriant norvegiškus terminus, nevengiama vertinių (kalkių), sudarytų pagal kitų kalbų terminų pavyzdį (*folkemord* sudarytas pagal angl. *genocide*, *hvitvasking* – pagal angl. *whitewash*, sudėtinio termino *gisseltaking i terrorøyemed* komponentas *gisseltaking* – pagal angl. *hostage-taking*).

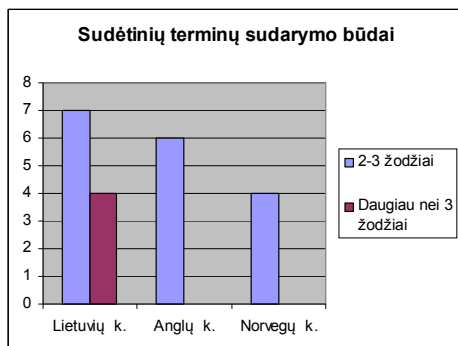
1.2. Sudėtiniai terminai

Tirtieji sudėtiniai terminai skiriasi savo ilgumu ir sudėtingumu. Jūs būtų galima suskirstyti į dvi grupes – sudėtinus terminus, susidedančius iš 2–3 žodžių (neskaitant prielinksnių ir jungtukų), ir sudėtinus terminus, susidedančius iš daugiau nei 3 žodžių. Pastarieji terminai paprastai būna sudėtingos sintaksinės struktūros su kelių pakopų valdymu. 2-oji diagrama ir rezultatų suvestinė atskleidžia, kurie sudėtinų terminų tipai būdingi kiekvienai iš tirtų kalbų:

Lietuviškoje medžiagoje yra 11 sudėtinų terminų:

7 sudėtiniai terminai, susidedantys iš 2–3 žodžių (*teroro aktas, orlaivio užgrobimas, žmogaus paėmimas įkaitu, neatsargus gyvybės atėmimas, neteisėtas laivės atėmimas, turto prievartavimas, turto sunaikinimas arba sugadinimas*),

4 sudėtiniai terminai, susidedantys iš daugiau nei 3 žodžių (*nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, dokumento suklastojimas ar suklastoto dokumento panaudojimas arba realizavimas, netikrų ar vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba realizavimas*).

2 diagrama. Sudėtinių terminų sudarymo būdai

Angliškoje medžiagoje yra 6 sudėtiniai terminai. Nei vienas iš jų nesusideda iš daugiau nei 3 žodžių, neskaitant prielinksnių (*hostage-taking, false imprisonment, criminal damage, handling stolen goods, misconduct in public office, money laundering*).

Norvegiškoje medžiagoje yra 4 sudėtiniai terminai. Iš jų taip pat nei vienas nesusideda iš daugiau nei 3 žodžių, neskaitant prielinksnių ir jungtukų (*kapring av luftfartøy eller skip, gisseltaking i terrorøyemed, uaktsom forvoldelse av død, misbruk av offentlig myndighet*).

Rezultatai rodo, kad angliškų ir norvegiškų terminų kūrėjai stengiasi apsiriboti 2–3 žodžių sudėtiniais terminais, o lietuviškų terminų kūrėjai nevengia ilgų, iš 6 ir daugiau žodžių sudarytų terminų su kelių pakopų valdymu.

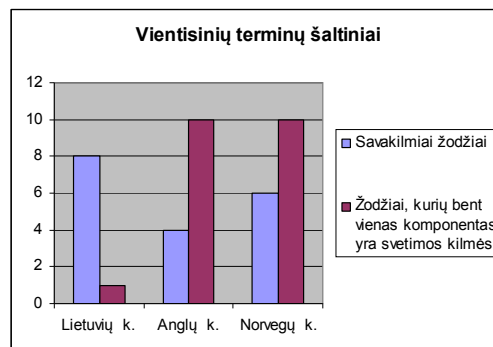
Sudėtinių terminų branduolį paprastai sudaro veiksmažodinis daiktavardis, kuris prisijungia vieną arba kelis daiktavardžius ir (arba) būdvardžius (liet. *turto prievartavimas*; angl. *handling stolen goods*; norv. *kapring av luftfartøy eller skip*). Lietuvių kalboje žodžiai prisijungiami tiesiogiai (*teroro aktas*), anglų ir norvegų kalbose – dažniausiai su prielinksniais (angl. *misconduct in public office*; norv. *misbruk av offentlig myndighet*).

Atskirą sudėtinių terminų grupę anglų kalboje sudaro terminai, kuriuose prielinksninės konstrukcijos pakeistos neprielinksninėmis: *hostage-taking* (← *taking of hostages*), *money laundering* (← *laundering of money*). Šio tipo anglų kalbos junginiai žodžių darybos teorijoje vadinami dūriniais, nes savo sandara jie labai artimi sudurtiniams žodžiams.

2. Terminų šaltiniai

Tirtieji lietuvių, anglų ir norvegų kalbų terminai yra padaryti tiek iš savakilmių, tiek iš svetimos kilmės žodžių.

2.1. Vientisiniai terminai

3 diagrama. Vientisinių terminų šaltiniai

Lietuviškoje medžiagoje:

8 terminai, padaryti iš savakilmių žodžių (*išdavystė, nužudymas, išžaginimas, šmeižimas, vagystė, sukčiavimas, kyšininkavimas, piktnaudžiavimas*),
1 tarptautinis žodis (*genocidas*).

Angliškoje medžiagoje:

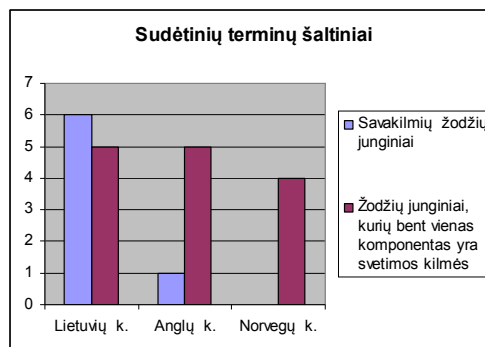
4 terminai, padaryti iš savakilmių žodžių (*murder, manslaughter, theft, blackmail*),
10 terminų, kurių bent vienas komponentas yra svetimos kilmės (*genocide, treason, terrorism, rape, defamation, fraud, corruption, forgery, counterfeiting, hijacking*).

Norvegiškoje medžiagoje:

6 terminai, padaryti iš savakilmių žodžių (*fokemord, landssvik, drap, voldtekt, skadeverk, hvitvasking*),
10 terminų, kurių bent vienas komponentas yra svetimos kilmės (*terrorhandling, frihetsberøvelse, ærekrenkelse, tyveri, bedrageri, heleri, utpressing, korupsjon, pengefalsk, dokumentfalsk*).

2.2. Sudėtiniai terminai

Lietuviškoje medžiagoje: iš 11-os sudėtinių terminų 5 terminai turi bent vieną svetimos kilmės sudedamąjį komponentą (*teroro aktas; nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas; nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas; netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba realizavimas; dokumento suklastojimas ar suklastoto dokumento panaudojimas arba realizavimas*).

4 diagrama. Sudėtinių terminų šaltiniai

Angliškoje medžiagoje: iš 6-ių sudėtinių terminų 5 terminai turi bent vieną svetimos kilmės sudedamąjį komponentą (*hostage-taking, false imprisonment, criminal damage, misconduct in public office, money laundering*).

Norvegiškoje medžiagoje: visi 4 sudėtiniai terminai turi bent vieną svetimos kilmės sudedamąjį komponentą.

Taigi ištirtoje lietuviškoje medžiagoje vyrauja terminai, padaryti iš savakilmių žodžių, o angliškoje ir norvegiškoje medžiagoje daugiau terminų, padarytų iš skolinių. Dauguma anglų kalbos skolinių atėję iš prancūzų kalbos arba per prancūzų kalbą iš kitų kalbų, o didžioji dalis norvegų kalbos skolinių yra vokiečių kilmės arba per vokiečių kalbą pasiskolinti iš kitų kalbų.

3. Terminų sudedamųjų komponentų semantika

Nors tirtieji terminai nusako tokias pat arba panašias nusikalstamas veikas, jų autoriai neretai išryškina skirtingus veikos aspektus, pvz.:

- lietuviškas terminas *išžaginimas* padarytas iš veiksmazodžio, kurio pirminė reikšmė yra „teršti valgį arba vandenį, ragaujant ne iš savo indo; teršti vardą, garbę“; šio termino atitikmenys anglų ir norvegų kalbomis padaryti iš žodžių, nusakančių su smurtu susijusį veiksmą, – angl. *rape*; norv. *voldtekt*;
- lietuviškas terminas *piktnaudžiavimas* išryškina naudos siekimą „piktam“, t. y. netinkamam moralės požiūriu tikslui, o jo angliškas ir norvegiškas atitikmenys pabrėžia netinkamą elgesį viešojoje tarnyboje bei netinkamą viešųjų įgaliojimų naudojimą – angl. *misconduct in public office*, norv. *misbruk av offentlig myndighet*;
- lietuviško termino *turto sunaikinimas ar sugadinimas* autoriai nurodo veikos objektą (turta) ir į jį nukreiptus veiksmus (naikinimą, gadinimą), o anglų ir norvegų kalbų terminų kūrėjai išryškina tik veikos rezultatą (žalą), net neįtraukdami į terminą veikos objekto pavadinimo, – angl. *criminal damage*, norv. *skadeverk*.

Šie bei kiti pavyzdžiai įrodo, kad kiekvienos teisės sistemos terminų autoriai, kurdami terminus, atsižvelgia ne tik į nusikalstamos veikos pobūdį, bet ir į susiformavusį požiūrį į vieną ar kitą veiką, moralines vertybes bei terminų kūrimo tradicijas.

4. Terminų ekspresyvumas

Ištirtieji terminai taip pat skiriasi ir savo ekspresyvumu. Didžioji dalis terminų yra stilistiškai neutralūs, padaryti iš tiesioginės reikšmės žodžių. Tačiau visose trijose kalbose yra terminų, kurie pasižymi didesniu ar mažesniu ekspresyvumu. Dalis jų yra padaryti iš perkeltinės reikšmės žodžių, o kiti – žodžiams suteikiant perkeltinę reikšmę (metaforiniai terminai). Pirmosios grupės terminai paprastai teiśsaugo nedidelį ekspresyvumą, bet visai jo paneigti negalima, nes jie sukelia tam tikras vaizdines asociacijas su pamatiniu žodžiu nusakomomis sąvokomis. Antrosios grupės terminai yra kur kas ekspresyvesni, nes jie tiesiogiai (ne per darybines pakopas) susieja nusikalstamas veikas su įvairiomis realijomis.

Lietuviškoje medžiagoje tam tikru ekspresyvumu pasižymi tokie terminai, darybiškai sietini su perkeltinės reikšmės žodžiais:

- *sukčiavimas* (← *sukčiauti* ← *sukčius* ← *sukti*),
- *kyšininkavimas* (← *kyšininkauti* ← *kyšis* ← *kišti*),
- *piktnaudžiavimas* (← *piktnaudžiauti* ← *piktnauda* ← *piktas* + *nauda*).

Ekspresyvumu pasižymi ir sudėtinis terminas *turto prievartavimas*. Terminu branduolį sudarantis veiksmazodinis daiktavardis *prievartavimas* dabartinėje kalboje daugiausia vartojamas žaginimui ir seksualiniam prievartavimui nuskaityti, todėl jo vartoseną, kalbant apie turta, yra netikėta ir ekspresyvi.

Norvegiškoje medžiagoje ekspresyviais laikytini tokie terminai:

- *utpressing* – turto prievartavimas (← *presse ut* (išspausti, pvz., sultis)),
- *hvitvasking* – nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas (← *hvitvasking* (gero vardo reabilitavimas) ← *hvit* (baltas) + *vasking* (skalbimas, plovimas)).

Angliškoje medžiagoje rasta daugiausiai ekspresyvių terminų:

- *hijacking* – orlaivio užgrobimas (← *hi* (sveikas) + *Jack* (Džekas, vaikas) arba *highway* (autostrada) + *jacker* (plėšikas)),
- *manslaughter* – neatsargus gyvybės atėmimas (← *man* (žmogus) + *slaughter* (skerdynė)),
- *false imprisonment* – neteisėtas laisvės atėmimas (← *false* (neteisėtas) + *imprisonment* (įkalinimas)),
- *blackmail* – turto prievartavimas (← *black* (juodas) + *mail* (paštas), senojoje anglų kalboje – „duoklė“),
- *money laundering* – nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas (← *money* (pinigai) + *laundering* (skalbimas)),
- *forgery* – klastojimas (← *forge* (kalti geležį)).

Išvados

Taigi anglų kalbos terminų kūrėjai drąsiausiai kuria ekspresyvius terminus, suteikdami žodžiams perkeltinę reikšmę ir taip susiedami nusikalstamas veikas su įvairiomis istorinėmis realijomis ar ūkio darbais. Lietuvoje ir Norvegijoje šis teisės sąvokų įvardijimo būdas nėra toks įprastas, terminams sudaryti šių šalių terminų autoriai dažniau renkasi stilistiškai neutralius žodžius.

Nors analizė apima tik 20 lietuvių, anglų ir norvegų kalbų terminų, jos rezultatai atskleidžia svarbius šių kalbų terminijos skirtumus. Dalis jų atsiranda dėl skirtingos kalbų struktūros, bet nemažą dalį lemia ir kūrėjų požiūris į terminiją bei susiklosčiusios tradicijos. Iš tyrimo matyti, kad Anglijos-Velso ir Norvegijos teisės sistemų terminijos kūrėjai neretai pirmenybę atiduoda termino trumpumui ir vartosenos patogumui, o ne tikslumui ir vienareikšmiškumui (pastarieji kriterijai daugiau taikomi ne pačiam terminui, o jo apibrėžimui), dažnai pasitelkia svetimos kilmės leksiką ir netgi kalkes, taip pat nevengia ir ekspresinės konotacijos. Galbūt ši analizė paskatins plačiau patyrinėti įvairių kalbų terminiją ir pasisemti idėjų, kaip kurti ir tobulinti mūsų kalbos terminus.

Literatūra

1. BOB – *Bokmålsordboka og Nynorskordboka*. Universitetet i Oslo, Norsk språkråd.
Prieiga per internetą: <<http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html>> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].
2. DLKŽ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, 2000. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
3. Gaivenis, K., 2002. *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
4. Jakaitienė, E., 2009. *Leksikologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
5. Janulevičienė, V., Liulienė, A., 2006. Pagrindinių teisinių terminų leksinės semantikos skirtybės anglų ir lietuvių kalbose. *Kalbos vietų semantika ir struktūra*, pp.65-72.
6. Janulevičienė, V., Rackevičienė, S., 2009. Nusikalstamų veikų pavadinimai lietuvių ir anglų kalbomis. *Socialinių mokslų studijos. Mokslo darbai*, 4(4), pp.357-381.
7. Keinys, S., 2005. *Dabartinė lietuvių terminologija*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
8. LKEŽ – *Lietuvių kalbos etimologinio žodyno duomenų bazė*. Prieiga per internetą: <<http://etimologija.balticnexus.lt/>> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].
9. LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas*. Lietuvių kalbos institutas. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].
10. Mattila, H. E. S., 2006. *Comparative Legal Linguistics*. Ashgate Publishing.
11. OED – Harper, D. Online Etymology Dictionary. Prieiga per internetą: <<http://www.etymonline.com/>> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].
12. Rackevičienė, S., 2008a. Nusikalstamą veiką ir jos rūšis pagal pavojingumą įvardijantys terminai lietuvių ir anglų kalbomis. *Jurisprudencija*, 5(107), pp.98-104.
13. Rackevičienė, S., 2008b. Teisės terminijos vertimo ir mokymo problemos. *Naujas kalbų mokymas; naujas kalbų mokymasis = New Language Teaching: New Language Learning*, pp.118-123.
14. Sandrini, P., 1996. Comparative Analysis of Legal Terms: Equivalence Revisited. In: Ch. Galinski, K. D. Schmitz, eds. *Terminology and Knowledge Engineering (TKE '96)*, pp.342-351. Prieiga per internetą: <<http://homepage.uibk.ac.at/%7Ec61302//publik/tke96.pdf>> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].
15. Sandrini, P., 1999. Legal Terminology. Some Aspects for a New Methodology. *Hermes Journal of Linguistics*, 22, pp.101-112. Prieiga per internetą: <<http://homepage.uibk.ac.at/%7Ec61302//publik/legal.pdf>> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].
16. SEJL – Smoczyński, W., 2007. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
17. *TranslationDirectory.com – Articles for Translators and Translation Companies*. Prieiga per internetą: <http://www.translationdirectory.com/legal_translation.htm> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].

Šaltiniai

1. ABS – *Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven)*, 1902. Prieiga per internetą: <http://www.lovdato.no/cgi-wifit/wifitdles?doc=/usr/www/lovdata/all/nl-19020522-010.html&emne=traffelov*&> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].
2. CPS LG – *The Crown Prosecution Service Legal Guidance*. Prieiga per internetą: <<http://www.cps.gov.uk/legal/>> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].
3. DL – Martin, E. A., Law, J., 2006. *A Dictionary of Law*. Oxford University Press.
4. LR BK – *Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas*, 2000. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
5. NEJO – Lind, Å., 2003. *Norsk – engelsk juridisk ordbok*. Cappelen Akademisk Forlag.
6. NSL – *Lov om straff (Straffeloven)*. Prieiga per internetą: <<http://www.lovdato.no/all/nl-20050520-028.html>> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].
7. UKSL – *The UK Statute Law Database*. Prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk>> [Žiūrėta 2010 m. sausio mėn.].

Violeta Janulevičienė, Sigita Rackevičienė

Criminal Law Terms in Lithuanian, Norwegian and English

Summary

The article provides a comparative analysis of criminal law terms denoting criminal activities in the Lithuanian, English and Norwegian languages and discusses the principles of term-formation used in the languages under investigation. The research findings lead to the following conclusions:

- 1) Criminal activities in the investigated languages are denoted by one-word and multi-word terms. In Lithuanian, most one-word terms are verbal derivatives, in English – verbal derivatives or root-nouns, while in Norwegian, one-word terms are mostly compounds. The number of words constituting the multi-word terms is different in these languages as well. Short terms (consisting of 1-3 words) prevail in English and Norwegian, whereas in Lithuanian, alongside with the short terms, long and complicated phrases (consisting of 6 and more words) are used as names of criminal activities.
- 2) The investigated terms have different origin. Most Lithuanian terms are made of inheritances; in English and Norwegian, however, a considerable number of terms is made of borrowings from French (in English) and German (in Norwegian).
- 3) Though the analysed terms denote the same or similar criminal activities, the semantics of the constitutive components of the Lithuanian, English and Norwegian counterparts is often different. This proves that the terms reflect not only the nature of the activity, but also the attitude to the activity in different societies.
- 4) All three languages possess terms made of figurative words which expressively connect the crimes with day-to-day activities and historic events. Most of such terms are found English.

The offered insights on the different nature of the criminal law terms are believed to be valuable in considering the principles of term-formation and teaching/learning/translating legal Lithuanian, English and Norwegian.

Straipsnis įteiktas 2010 01
Parengtas spaudai 2010 10

Apie autoreis

Violeta Janulevičienė, doc. dr., Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo fakulteto Užsienio kalbų katedra.

Mokslinės veiklos sritys: specialybės anglų kalbos mokymas(is), kognityvinė lingvistika ir leksikologija.

Adresas: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo administravimo fakultetas, Užsienio kalbų katedra, Ateities g. 20, 08303 Vilnius.

El. paštas: vjanul@mrui.eu; vjanuleviciene@centras.lt

Sigita Rackevičienė, doc. dr., Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo fakulteto Užsienio kalbų katedra.

Mokslinės veiklos sritys: gretinamoji leksikologija, lyginamoji terminologija, dvikalbė leksikografija.

Adresas: Mykolo Romerio universitetas, Viešojo administravimo fakultetas, Užsienio kalbų katedra, Ateities g. 20, 08303 Vilnius.

El. paštas: sigita.rackeviciene@mrui.eu; sigita@b4net.lt

DOI: 10.5755/j01.sal.1.17.43375